

Krzysztof Czubocho

Kwestia utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa w latach 1929-1945 (aspekty prawno-międzynarodowe)

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 8/2, 131-139

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF CZUBOCHA

KWESTIA UTRZYMANIA MIĘDZYNARODOWEGO POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA W LATACH 1929-1945 (ASPEKTY PRAWNOMIĘDZYNARODOWE)

W klasycznym prawie międzynarodowym prawo do wojny należało do podstawowych prerogatyw państw.¹ W latach 1919-1929 doszło do znaczących zmian w prawie międzynarodowym. Powstała kategoria powszechnie obowiązujących norm prawnomiędzynarodowych mających zapewnić utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

28 VI 1919 r. podpisano Pakt Ligi Narodów², który zakazywał wojny agresywnej, dopuszczając jednak tzw. wojnę sankcyjną.³ Pakt wykluczał zawojowanie przewidując w art. 10, że „członkowie Ligi zobowiązują się szanować i utrzymywać przeciwko wszelkiej napaści z zewnątrz integralność terytorialną oraz istniejącą niezależność polityczną wszystkich członków Ligi”.⁴ Liga Narodów była zatem próbą stworzenia systemu bezpieczeństwa zbiorowego.

Na mocy paktu Brianda-Kelloga, który został podpisany 27 VIII 1928 r., a wszedł w życie 24 XI 1929 r., jego strony wyrzekły się całkowicie wojny w stosunkach pomiędzy sobą.⁵ Pakt został ratyfikowany praktycznie przez wszystkie ówczesne państwa świata. Przyjęcie paktu oznaczało zmianę w zwyczajowym prawie międzynarodowym. Zakaz wojny agresywnej stał się częścią powszechnego prawa międzynarodowego wiążącego wszystkich członków społeczności międzynarodowej niezależnie od bycia stroną Paktu Ligi Narodów i Paktu Brianda-Kelloga.⁶

Należy stwierdzić, że system Ligi Narodów przewidywał, że „prawo do podboju zostało ograniczone i jedyną formą legalnej zmiany istniejącego statusu

¹ R. Bierzanek, *Prawo konfliktów zbrojnych*. W: R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*. Warszawa 1992, s. 367.

² *Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego*. oprac. K. Kocot, K. Wolfke. Wrocław-Warszawa 1976, s. 47-58. Dalej cyt. *Wybór dokumentów*.

³ K. Kocot, *Liga Narodów*. W: *Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych*. Warszawa 1976, s. 152-153.

⁴ *Wybór dokumentów*, s. 51.

⁵ Tamże, s. 307-308.

⁶ J. Symonides, *Zasada efektywności w prawie międzynarodowym*. Toruń 1967, s. 102.

terytorialnego i politycznego państwa jest zmiana pokojowa [...] (swobodnie wyrażona wola stron zainteresowanych)⁷.

Zatem w latach 1919-1929 powstała kategoria powszechnie obowiązujących norm prawnomiędzynarodowych mających stać na straży pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, które wykluczały uciekanie się do wojny lub groźby użycia siły przez członków społeczności międzynarodowej. Jedną z podstawowych zasad obowiązujących w społeczności międzynarodowej jest zasada równości wobec prawa. Z drugiej strony nie ma też obowiązku sądownictwa. W związku z tym powstał problem kto miałby zapewnić przestrzeganie norm prawnomiędzynarodowych powstałych w latach 1919-1929. Zdecydowano, że specjalne uprawnienia w tym zakresie będą przysługiwały mocarstwom należącym do Rady Ligi Narodów.

Już w latach trzydziestych XX w. pojawiły się pierwsze problemy związane z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Okazało się, że nie wszystkie mocarstwa chcą współpracować dla dobra społeczności międzynarodowej. Dążenia rewizjonistyczne charakteryzowały Niemcy i Włochy, które uważały, że zostały pokrzywdzone decyzjami Traktatu Wersalskiego. Dążenia ekspansjonistyczne przejawiała również Japonia oraz ZSRR chcący odzyskać dawne tereny Imperium Rosyjskiego utracone w wyniku I wojny światowej.

W rezultacie w 1931 r. Japonia została agresorem w stosunku do Chin. W 1935 r. Włochy zaatakowały Etiopię. Mocarstwa nie potrafiły także obronić Austrii i Czechosłowacji przed ekspansywną polityką Niemiec. W efekcie w 1938 r. dokonał się Anschluss Austrii. W tym samym roku na konferencji w Monachium Francja i Wielka Brytania (formalnie stojące na gruncie legalizmu) podpisały z Niemcami układ przewidujący oddanie Niemcom Sudetów bez zgody Czechosłowacji. W marcu 1939 r. Niemcy zajęły resztę Czechosłowacji.⁸

W drugiej połowie 1939 r. do grona agresorów dołączył ZSRR. Traktatem Ribbentrop-Mołotow (23 VIII 1939) Niemcy i ZSRR podzieliły między siebie znaczne obszary Europy środkowo-wschodniej. W latach 1939-1940 postanowienia traktatu zostały wcielone w życie poprzez wojny agresywne lub inne środki przymusu.

Należy stwierdzić, że na gruncie prawa międzynarodowego postanowienia traktatu odnoszące się do zmian przebiegu granic były nieważne, ponieważ żadne państwa nie mogą umawiać się co do przebiegu granic państw trzecich bez ich zgody.

We wrześniu 1939 r. miała miejsce agresja Niemiec i ZSRR przeciwko Polsce. 30 listopada 1939 r. Związek Radziecki rozpoczął działania wojenne przeciwko Finlandii. W wyniku wojny Finlandia utraciła 10% swojego terytorium. Agresja

⁷ W. Petsch, *Międzynarodowo-prawna ochrona terytorium państwa w systemie bezpieczeństwa zbiorowego*. Warszawa 1978, s. 111.

⁸ W. Góralczyk, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*. Warszawa 1999, s. 53-54.

ZSRR przeciwko Finlandii doprowadziła do kryzysu w stosunkach ZSRR – mocarstwa zachodnie. Zamierzano wysłać korpus ekspedycyjny na pomoc Finlandii. Ostatecznie jednak ograniczono się do usunięcia ZSRR z Ligi Narodów (14 XII 1939).⁹ Fakt, iż nie doszło do otwartej wojny miał odegrać dużą rolę w przyszłości, umożliwiając zbliżenie na linii ZSRR mocarstwa zachodnie.

W przypadku Rumunii wystarczyło prowokacyjne zgrupowanie wojsk ZSRR na granicy z tym państwem oraz ultimatum skierowane do władz Rumunii, aby wymóc traktatowe zrzeczenie się Besarabii i północnej Bukowiny (28 VI 1940). Ekspansywna polityka ZSRR doprowadziła także do włączenia Litwy Łotwy i Estonii w jego skład (VIII 1940).¹⁰ W tym czasie Niemcy kontynuowały agresję na północy i zachodzie Europy.

Wielokrotne agresje z lat 1939-1940 nie spotkały się z należyłą reakcją ze strony Ligi Narodów. Przyczyną był fakt, że spośród mocarstw formalnie broniących porządku prawnego Ligi Narodów zostały tylko Wielka Brytania i Francja. W rezultacie pomimo formalnego wypowiedzenia wojny Niemcom po ich agresji na Polskę ani Francja ani Wielka Brytania nie rozpoczęły działań wojennych. Natomiast w przypadku agresji ZSRR przeciwko Finlandii ograniczono się do usunięcia ZSRR z Ligi Narodów.

W 1940 r. doszło do tego, że spośród mocarstw, na których opierała się Liga Narodów międzynarodowego status quo broniła już tylko Wielka Brytania. Japonia wystąpiła z Ligi Narodów w marcu 1933 r., Niemcy w październiku 1933 r., Włochy w grudniu 1937 r.¹¹ a ZSRR został usunięty w grudniu 1939 r. Francja pokonana w 1940 r. nie liczyła się już z militarnego punktu widzenia. Natomiast Stany Zjednoczone postanowiły nie mieszać się do spraw europejskich, pozostając w izolacji.

Jak zatem widać w latach 1939-1940 doszło do załamania się systemu międzynarodowego, co pociągnęło za sobą brak skuteczności ładu prawnomiędzynarodowego. Jak już wskazano porządek prawnomiędzynarodowy opierał się na *Pakcie Ligi Narodów* oraz *Pakcie Brianda-Kelloga*. Ponadto istniał szereg układów dwustronnych (układy gwarancyjne, przyjaźni, o nieagresji). Główni agresorzy z lat 1930-1940 (Japonia, Włochy, Niemcy, ZSRR) złamali *Pakt Brianda-Kelloga*. ZSRR Japonia i Włochy złamały dodatkowo Pakt Ligi Narodów.

Szczególnie krytycznie należy ocenić działania Związku Radzieckiego, który chciał być postrzegany jako obrońca międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. To właśnie z jego inicjatywy podpisano tzw. protokół Litwinowa wprowadzający postanowienia *Paktu Brianda-Kelloga* w stosunkach pomiędzy kontrahentami przed jego wejściem w życie pomiędzy pozostałymi państwa-

⁹ A. Pankowicz, *Historia 4. Polska i świat współczesny*. Warszawa 1990, s. 36.

¹⁰ Tamże, s. 40.

¹¹ J. Prokopczuk, *Historia powszechna 1871-1939*. Warszawa 1984, s. 330-331.

mi.¹² Inną inicjatywą ZSRR było podpisanie konwencji londyńskich o określe-
niu napaści (3-5 VII 1933) m. in. przez Polskę, Litwę, Łotwę, Estonię, Rumu-
nię, Finlandię i ZSRR.¹³ Pomimo podpisania konwencji londyńskich ZSRR zo-
stał agresorem w 1939 r., przyczyniając się do rozpętania II wojny światowej.

Sytuacja międzynarodowa miała się jednak ułożyć korzystnie dla Związku
Radzieckiego. Agresja Niemiec przeciwko ZSRR (22 VI 1941) doprowadziła do
tego, że pomimo wcześniejszego kryzysu w stosunkach mocarstw zachodnich
z ZSRR ten ostatni stał się naturalnym sojusznikiem Wielkiej Brytanii. Atak ja-
poński na Pearl Harbour (7 XII 1941) włączył Stany Zjednoczone do wojny i za-
kończył formowanie się przeciwwagi dla państw „osi” (Niemcy, Japonia, Włochy)
jaką byli aliansi zachodni (USA, Wielka Brytania) wraz z ZSRR.

Wstępnym dokumentem określającym cele koalicji antyfaszystowskiej była
Karta Atlantycka (14 VIII 1941). Oto niektóre sformułowania *Karty*. Na wstę-
pie mocarstwa wyrażają wiarę w lepszą przyszłość świata, a dalej „ich kraje nie
dążą do żadnej ekspansji terytorialnej lub innej, [...], nie godzą się [...] na żad-
ne zmiany terytorialne, które by nie odpowiadały swobodnie wyrażonym ży-
czeniom ludów zainteresowanych, [...] szanują [...] prawo wszystkich ludów do
wybrania sobie formy rządu, pod jakim chcą żyć.”¹⁴ ZSRR przystąpił do *Karty
Atlantyckiej* 24 IX 1941 r., która stała się następnie aktem prawnomiędzynarodowym
o szerszym znaczeniu jako część *Deklaracji Narodów Zjednoczonych*
(DNZ) z 1 I 1942 r. podpisanej przez 26 państw, w tym przez mocarstwa za-
chodnie i ZSRR.

Mogło się wydawać, że mocarstwa potrafią zakończyć wojnę i przywrócić
poszanowanie prawa międzynarodowego, działając zgodnie ze szczytnymi za-
sadami zawartymi w DNZ. Jednak problem polegał na tym, że włączono
ZSRR do koalicji antyfaszystowskiej, co oznaczało konieczność uwzględnienia
interesów ZSRR w powojennym świecie. W rezultacie tzw. Wielka Trójka
(USA, ZSRR, Wielka Brytania), która decydowała o losach świata w Jałcie (4-
11 II 1945) i Poczdamie (17 VII-2 VIII 1945)¹⁵ mogła tylko częściowo urzeczy-
wistnić idee zawarte w DNZ. Co więcej niektóre decyzje Wielkiej Trójki nie
były zgodne z prawem międzynarodowym w tym z DNZ. Wielkiej Trójce bra-
kowało też konsekwencji. Oto kilka przykładów obrazujących powyższe tezy.

Nawet jeśli uznamy, że DNZ była normą blankietową dającą mocarstwom
pełnomocnictwa do działania w imieniu społeczności międzynarodowej¹⁶ nie
zmienia to faktu, iż sygnatariuszami umowy poczdamskiej, (która była umową

¹² W. Góralczyk, *Prawo międzynarodowe...*, s. 409.

¹³ Tamże, s. 412.

¹⁴ *Wybór dokumentów*, s. 59-60.

¹⁵ R. Bierzanek, *Zarys historii prawa międzynarodowego i historii jego nauki*. W: R. Bie-
rzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*. Warszawa 1992, s. 59, 82-83.

¹⁶ A. Klafkowski, *Umowa poczdamska a sprawy polskie 1945-1970*. Poznań 1970, s. 110.

zamkniętą) były tylko USA, Wielka Brytania i ZSRR. W zwyczajowym prawie międzynarodowym obowiązuje zasada, „iż umowa międzynarodowa nie może pomniejszyć ani powiększyć praw i obowiązków państw trzecich – a więc nie będących stronami umowy” (wyjątek stanowi umowa zawarta na korzyść państwa trzeciego).¹⁷ Umowę poczdamską, (która w zasadzie nie mogła stanowić o prawach i obowiązkach państw trzecich) należy zatem uważać za przejaw woli politycznej mocarstw.

Decyzje Wielkiej Trójki były następnie przedstawiane słabszym lub pokonanym państwom do traktatowego potwierdzenia. W praktyce nie było możliwości przeciwstawienia się woli Wielkiej Trójki (próbę taką podjął Rząd RP w Londynie, co skończyło się dla niego fatalnie, o czym niżej).

Niekonsekwencja Wielkiej Trójki wynikała z tego, że uczestniczący w niej ZSRR w kwestii ukarania agresorów był sędzią we własnej sprawie. Jak wykazano wyżej jednym z agresorów II wojny światowej był ZSRR. Jego uczestnictwo w Wielkiej Trójce w praktyce uniemożliwiało ukaranie ZSRR za popełnione agresje. Dlatego ograniczono się do wybiórczego ukarania agresorów. Inną niekonsekwencją było to, że nie zareagowano należycie na włączenie Litwy, Łotwy i Estonii do ZSRR. W rezultacie państwa te politycznie przestały istnieć, co było niezgodne z prawem międzynarodowym okresu międzywojennego.¹⁸

Rumunia i Finlandia zostały zakwalifikowane przez Wielką Trójkę jako agresorzy. Było to wynikiem prowadzonej przez te państwa wojny przeciwko ZSRR po stronie państw „osi”. W rezultacie terytoria Rumunii i Finlandii zostały zmniejszone na rzecz ZSRR.

Z prawnomiędzynarodowego punktu widzenia nie jest jednak oczywiste czy Rumunia i Finlandia były agresorami w stosunku do ZSRR. Nie ulega natomiast wątpliwości, że to Związek Radziecki był jako pierwszy agresorem w stosunku do Finlandii oraz groził użyciem siły Rumunii. Co prawda oba państwa zrzekły się traktatowo na rzecz ZSRR części swoich terytoriów jednak traktaty te były wynikiem użycia siły lub groźby użycia siły. Z prawnomiędzynarodowego punktu widzenia w obu przypadkach mamy do czynienia z cesją pod przymusem. W porządku prawnym Ligi Narodów działanie zasady efektywności zostało ograniczone a cesja pod przymusem nie wywołuje skutków prawnych.¹⁹ W porządku prawnym Ligi Narodów zmiana terytorialna miała być wynikiem swobodnie wyrażonej woli stron zainteresowanych a Pakt Ligi Narodów wykluczał zawojowanie.

Skoro traktaty uznające nabytki terytorialne ZSRR kosztem Rumunii i Finlandii uznamy za nieważne należy stwierdzić, że na mocy *Paktu Brianda-Kelloga* agresor (w tym przypadku ZSRR) miał być pozbawiony korzyści płynących

¹⁷ Tamże, s. 151.

¹⁸ W. Czaplinski, *Znaczenie czasu w prawie międzynarodowym*. Sprawy Międzynarodowe 1992, nr 4-6, s. 128-129.

¹⁹ J. Symonides, *Zasada efektywności...*, s. 78-81.

z paktu tzn. nie obowiązywał w stosunku do niego zakaz użycia siły. Wybitni angielscy i amerykańscy teoretycy prawa międzynarodowego w 1939 r. w dyskusji przyznali państwu pokrzywdzonemu legalne uprawnienie – mimo uczestnictwa w układach o nieagresji i antywojennych – domagania się swoich praw przy pomocy siły – tak długo jak, długo trwa nieuznanie. W dyskusji prof. N. J. Padeldorf stwierdził „iż tak długo, jak długo nie ma uznania legalności podbojów, pokonane rządy nie popełniają agresji używając siły zbrojnej w celu odzyskania utraconych terytoriów”.²⁰

Wobec tego, że społeczność międzynarodowa nie wywiązała się ze swoich obowiązków i nie potrafiła obronić Rumunii i Finlandii przed agresją ZSRR oba państwa były zmuszone współdziałać z jednym z agresorów (Niemcy) aby domagać się swoich praw siłą od innego agresora (Związek Radziecki). Co więcej, Rumunia i Finlandia nie mogły wiedzieć w czerwcu 1941 r., że ZSRR zostanie włączony do koalicji antyfaszystowskiej. W konsekwencji ich działania wojenne przeciwko ZSRR należy uznać za dążenie do przywrócenia stanu zgodnego z prawem a nie za agresję. Prawnomiędzynarodowej oceny przypadku Rumunii i Finlandii nie może zmienić nawet uznanie ich za agresorów, ponieważ odpowiedzialność za kryzys w stosunkach obu krajów z ZSRR spada na tego ostatniego.

Podsumowując niezależnie od tego czy Rumunia i Finlandia były agresorami ukaranie ich utratą terytorium było karą niewspółmierną w stosunku do popełnionych czynów. Interesy polityczne Wielkiej Trójki zadecydowały jednak o tym, że oba kraje zostały uznane za agresorów i ukarane utratą części terytoriów.

Uregulowanie kwestii polskiej nastroczało Wielkiej Trójce szczególnych trudności, bowiem Polska nie była agresorem ale sprzymierzeńcem. Co więcej, ZSRR nielegalnie zajął wschodnie terytoria Polski i okupował je od 1939 r. Wielka Trójka zamierzała pozbawić Polskę jej ziem wschodnich. W tej kwestii istniały jednak dwa problemy.

Po pierwsze trudno było znaleźć prawnomiędzynarodowe uzasadnienie proponowanych zmian granic Polski. Powoływanie się na etnicznie nie polski charakter tych ziem nie wytrzymuje krytyki ze stanowiska prawa międzynarodowego, ponieważ w porządku prawnym Ligi Narodów nie można było dokonać secesji na podstawie prawa narodów do samostanowienia, które było wtedy tylko zasadą polityczną.²¹ Zasada prawa narodów do samostanowienia stała się zasadą prawną dopiero według *Karty Narodów Zjednoczonych*. Natomiast

²⁰ B. Wiewióra, *Uznanie nabytków terytorialnych w prawie międzynarodowym*. Poznań 1961, s. 99-100.

²¹ K. Skubiszewski, *Zachodnia granica Polski*. Gdańsk 1969, s. 392, J. Tyranowski, *Powstanie i upadek państwa w świetle prawa międzynarodowego*. Przegląd Stosunków Międzynarodowych 1981, nr 5, s. 11.

odnośnie prawa do secesji nawet współcześnie nadal istnieją poważne rozbieżności zdań.²²

Po drugie Rząd RP w Londynie (uznawany przez mocarstwa zachodnie) nie zgadzał się na zmiany granic blokując w ten sposób wcielenie w życie układów jałtańskich. Mocarstwa rozwiązały problem polski, cofając uznanie Rządowi RP w Londynie, jednocześnie uznając powolny sobie Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN), który uznał decyzje Wielkiej Trójki w sprawie wschodnich granic Polski traktatem moskiewskim z 16 VIII 1945 r.²³ Jak już wskazano żadne państwa nie mogą stanowić o prawach i obowiązkach państw trzecich. Dlatego umowy jałtańsko-poczdamskie były nieważne w zakresie dotyczącym ustalenia wschodniej granicy Polski, ponieważ Polska nie była ich sygnatariuszem. W związku z tym podstawą prawną dla tej granicy jest wspomniany układ moskiewski zawarty przez TRJN.

Odnośnie TRJN powstają jednak pewne wątpliwości. Mianowicie rząd ten powstał pod naciskiem mocarstw, które porozumiały się co do jego utworzenia w Jałcie, chcąc w ten sposób zakończyć pomiędzy sobą spory odnośnie spraw polskich.²⁴ TRJN został utworzony na podstawie układów moskiewskich Rządu Tymczasowego (uznawanego przez ZSRR) oraz przedstawicieli części emigracji londyńskiej skupionych wokół S. Mikołajczyka. (Tekst porozumienia został zaakceptowany przez Wielką Trójkę). Przewagę mieli w nim politycy zależni od ZSRR.²⁵ Właściwie należy ich uznać za agentów Związku Radzieckiego bowiem byli bezpośrednio desygnowani na stanowiska przez ZSRR i kierowali się dyrektywami otrzymywanymi stamtąd.²⁶ W Polsce politycy ci rozpoczęli karierę w Krajowej Radzie Narodowej oraz Polskim Komitecie Wyzwolenia Narodowego przemianowanym następnie na Rząd Tymczasowy.²⁷

Politycy emigracyjni biorący udział w tworzeniu TRJN nie reprezentowali Rządu RP w Londynie. Efektem ich błędnej oceny sytuacji w Polsce było to, że zostali wykorzystani przez mocarstwa, aby stworzyć wrażenie, że TRJN reprezentuje naród polski. Faktycznie byli zdominowani przez polityków promoskiewskich i nigdy nie uzyskali faktycznego wpływu na rządy w kraju.²⁸

Przeciwno wątpliwościom związanym z TRJN można wytoczyć następujący argument. W prawie międzynarodowym rząd legalny, to rząd efektywny.²⁹

²² P. Łaski, *Secesja części terytorium państwa w świetle prawa międzynarodowego*. Lublin 1990, s. 35-36.

²³ J. Symonides, *Terytorium w prawie międzynarodowym*. W: R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*. Warszawa 1992 s. 204-205.

²⁴ A. Pankowicz, *Historia...*, s. 88.

²⁵ Tamże, s. 170-171.

²⁶ T. Żenczykowski, *Polska Lubelska 1944*. Warszawa 1990, s. 19-29, 213-215.

²⁷ Tamże, s. 213-221.

²⁸ A. Pankowicz, *Historia...*, s. 168, 170-171.

²⁹ J. Symonides, *Zasada efektywności...*, s. 47.

Jednak w końcowym okresie II wojny światowej przemiany w Polsce odbywały się w atmosferze ingerencji w jej sprawy wewnętrzne. W związku z tym, że mocarstwa (ZSRR) zniszczyły efektywność legalnego Rządu RP w Londynie a następnie cofnęły mu uznanie oraz porozumiały się w Jaltie w sprawie utworzenia nowego rządu dla Polski spoczywała na nich odpowiedzialność za przeprowadzenie zmiany rządu zgodnie z prawem międzynarodowym (chodzi głównie o DNZ i prawo każdego narodu do wybrania sobie formy rządu pod jakim chce żyć).

Podsumowując działania Wielkiej Trójki w sprawie polskiej należy stwierdzić, że z punktu widzenia prawa międzynarodowego wątpliwości budzą następujące kwestie: okoliczności w jakich Rząd RP w Londynie utracił efektywność a Rząd Tymczasowy ją uzyskał, okoliczności w jakich utworzono TRJN, jego skład oraz brak zainteresowania mocarstw kwestią poparcia narodu polskiego dla nowego rządu, wyznaczenie wschodniej granicy Polski arbitralnie i bez podstawy prawnomiędzynarodowej.

L. Pastusiak tak pisze o sprawie polskiej w pierwszej połowie 1945 r. „stoczyła się ostra batalia dyplomatyczna o Polskę, o jej rząd granice i faktyczną przyszłość ustrojową. Zachód tę walkę przegrał.”³⁰ Natomiast według M. Dobroczyńskiego „stan sił zarówno w układach radziecko-niemieckich (w latach 1939-1941), jak i radziecko-anglosaskich (w tym czasie i nieco później) zdecydował o międzynarodowych uwarunkowaniach i losach krajów Europy Środkowo-Wschodniej a zwłaszcza Polski.”³¹

Jak zatem widać pierwsze próby zapewnienia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa poprzez wyłączenie prawa do wojny z kompetencji państw na gruncie prawa międzynarodowego zakończyły się niepowodzeniem. Analiza faktów skłania do stwierdzenia, że nieodpowiedzialna polityka mocarstw w latach trzydziestych XX w. i w okresie II wojny światowej doprowadziła do załamania się porządku prawnomiędzynarodowego okresu międzywojennego w zakresie norm dotyczących utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Podczas II wojny światowej doszło do tego, że mocarstwa stojące formalnie na gruncie legalizmu musiały sprzymierzyć się z jednym z agresorów (ZSRR) aby pokonać innych agresorów (państwa „osi”). Włączenie ZSRR do koalicji antyfaszystowskiej miało brzemienne skutki dla dalszego poszanowania prawa międzynarodowego, ponieważ oznaczało konieczność uwzględnienia interesów Związku Radzieckiego w kształtowaniu powojennego „ładu” w świecie. W rezultacie Wielka Trójka nie była w stanie zapewnić pełnego poszanowania prawa międzynarodowego.

³⁰ L. Pastusiak, *Dramatyczne sześć miesięcy*. Toruń 1991, s. 7.

³¹ M. Dobroczyński, Recenzja pracy L. Pastusiaka, *Dramatyczne sześć miesięcy*. Sprawy Międzynarodowe 1991, z. 10, s. 123.

**THE PROBLEM OF MAINTENANCE OF THE INTERNATIONAL PEACE AND
SECURITY BETWEEN 1926 AND 1945
(FROM THE POINT OF VIEW OF INTERNATIONAL LAW)**

Summary

Between 1919 and 1929 a new category of international norms was created aiming at maintaining international peace and security. Nevertheless, irresponsible policy of the world powers led to unleashing the second world war and in consequence to the collapse of the international legal order referring to international peace and security. During the second world war the West Powers united with Soviet Union which was one of the aggressors. As a result, the Great Powers were unable to observe all the international standards while creating the post-war world order.